

Ольховик Л.А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова*

УПОВНОВАЖЕНИЙ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ЗАХИСНИК ПРАВ КОЖНОЇ ЛЮДИНИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Збройна агресія рф спричинила серйозні, масові порушення конституційних прав і основних свобод людини. Це призвело до жахливих наслідків щодо здійснення народом України практично всіх прав людини, включаючи природні права. Усередині країни гарантом захисту прав та свобод людини є Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Статус Уповноваженого, мету його діяльності, його участь в процесі досліджували О.В. Марцеляк, І.П. Тимошевська, Я. Мельник, А. Тенебаум.

Дана робота має на меті розглянути Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини як захисника прав кожної людини на території України, та проаналізувати види його діяльності.

Конституція України у статті 101 передбачає, що парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини [1]. Це положення підтримує ст. 1 Закону України Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: «Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений), який у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [2]. Конституція України широко закріпила основні права і свободи людини та громадянина, а також гарантії їх реалізації. Важливою гарантією прав і свобод людини можна назвати й інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, або інститут омбудсмена (від швед. ombudsman «представник») – посадова особа,

на яку покладаються функції контролю за дотриманням законних прав та інтересів громадян у діяльності органів виконавчої влади і посадових осіб [3]. Уперше цей інститут був створений у ХУІІІ ст. у Швеції з метою захисту державних інтересів і обмеження судової та адміністративної влади на користь парламенту.

Уповноважений є посадовою особою, статус якої визначається Конституцією України, Законом України Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та іншими законами України [2]. В Україні Уповноважений призначається Верховною Радою України та є незалежним, політично нейтральним, одноособовим органом державної влади, уповноваженим за власною ініціативою, зверненням громадян України, осіб без громадянства чи їх представників або народних депутатів України здійснювати на постійній основі контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини й громадянина та захист прав кожного на території України й у межах її юрисдикції, керуючись у своїй діяльності Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [4, с. 55]. Метою діяльності Уповноваженого є: захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України; додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 цього Закону; запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню; сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі; поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина; запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод; сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу [2]. Отже, діяльність Уповноваженого направлена на захист порушених прав і свобод людини, запобігання, тобто здійснюється превентивна діяльність – спеціальний вид діяльності, спрямований на здійснення системи певних заходів з виявлення та усунення причин і умов, що сприяють порушенню прав людини та вплив на осіб, що

схильні до таких порушень; охоронна діяльність проводиться, коли право людини, ще не порушене, але є передумови, що воно ймовірно буде порушене; коли говоримо про додержання прав – має місце контролююча діяльність. Напрями діяльності Уповноваженого: особисті права і свободи; громадянські та політичні права; права дитини; економічні, соціальні та культурні права; права цивільних осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії проти України; права військовослужбовців, поліцейських, пенсіонерів з числа осіб, звільнених з військової служби, ветеранів та членів їхніх сімей; право людини не бути підданою катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню; міжнародне співробітництво. Уповноважений здійснює свою діяльність на підставі відомостей про порушення прав і свобод людини і громадянина, які отримує: за зверненнями громадян України, іноземців, осіб без громадянства чи їх представників; за зверненнями народних депутатів України; за власною ініціативою.

Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відмінняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод. Повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені чи обмежені у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України або її розпуску (саморозпуску), введення воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях [2]. Отже, під час дії воєнного стану робота Уповноваженого не припиняється і ніяк не обмежується, а продовжується, відкриваючи нові аспекти в діяльності, такі як евакуація людей з зони бойових дій, повернення додому полонених, повернення додому депортованих дітей, піклування про дітей-сиріт, яких в країні чимало в результаті збройної агресії, про літніх людей, внутрішньо переміщених осіб, біженців.

Отже, в даній роботі ми розглянули Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини як захисника прав кожної людини. Виділили основний вид його діяльності – захисна як включає в себе: охоронну, превентивну, контролюючу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>
2. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 № 776/97-ВР. Редакція від 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Омбудсмен. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Тимошевська І. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як учасник судового процесу. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 4. С. 54–59.